

سلسله دروس خارج

فقه مهندسی ژنتیک و جنگ بیولوژیک (جلسه دوم)

آیت الله علی اکبر رشاد

اشاره:

آنچه پیش روی خوانندگان ارجمند قرار دارد، سلسله مباحثی است برگرفته از دروس خارج فقه آیت الله رشاد که تحت عنوان «فقه مهندسی ژنتیک و جنگ بیولوژیک» (فقه التكنولوجيا الحيوية و الحرب البيولوجية)، هفت صبح روزهای زوج، در مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضای تهران ارائه می شود. این دروس بصورت برخط (آنلاین) از طریق شبکه ایشیا (مدرسه فقاہت) قابل دریافت است. (روش اتصال به شبکه در پایگاه رسمی استاد، توضیح داده شده است).

بسم الله الرحمن الرحيم

تعریف، موضوع، گستره، اهمیت و منطق مساله شناسی فقه مهندسی ژنتیک

جلسه گذشته، درباره ضرورت پرداختن به مباحث «فقه مهندسی ژنتیک و جنگ بیولوژیک»، پاره ای نکات را عرض کردیم. اکنون لازم است اجمالا به بیان «تعریف»، «موضوع»، «گستره»، «اهمیت» و «منطق مساله شناسی» فقه مهندسی ژنتیک بپردازیم، لهذا باید چند نکته را به عنوان امور مقدماتی طرح کنیم. علت بیان این امور، در این نکته نهفته است که «تعریف»، «موضوع»، «گستره»، «اهمیت» و «منطق مساله شناسی» فقه مهندسی ژنتیک در گرو توضیح آنهاست؛ و البته موضوع شناسی نقش محوری را در این مباحث دارد؛ زیرا هر چهار مسأله «تعریف»، «گستره»، «اهمیت» و «منطق مساله شناسی» فقه مهندسی ژنتیک به نحوی به موضوع آن ارجاع می شود. لهذا قبل از بیان این سه جهت اول باید موضوع شناسی را طرح کنیم، موضوع شناسی اهمیت فوق العاده ای در فقه دارد. در واقع بیان این امور مقدماتی به ما کمک می کند تا موضوع این قسم از فقه را بشناسیم. چرا که موضوع، موضوع جدیدی است و قبل از آن که موضوع شناخته شود، ورود در بحث از حکم و بیان فروع دور از صواب است. چه آن که موضوع سهم بزرگی در تولید فروع فقهیه و صحت آراء فقهی دارد، و درستی نظرات فقهی در هر بخشی از فقه در گرو موضوع شناسی است.

از این جهت عرض کردیم ناچاریم سه الی چهار امر تمهیدی و مقدماتی را پیش از ورود در بحث اصلی - که از مباحث مبنایی شروع خواهد شد و سپس وارد مسایل و فروع فقهی خواهیم شد، - مطرح کنیم.

همین جا تاکید می کنیم که بحث "جنگ بیولوژیک" و الحرب البيولوجية یکی از فروع مهم و محوری زیست فناوری و التكنولوجيا الحيوية است و احکام آن نیز ذیل این قسم فقه مورد بحث قرار خواهد گرفت. البته واضح است اگر موضوع دروس فقه الجهاد هم بود، مبحث جنگ بیولوژیک و تولید، نگهداشت، بیع و شراء و کاربرد سلاحهای بیولوژیک را باید در خلال آن طرح می کردیم.

سه نکته ای که بمثابة نکات مقدماتی بحث خواهیم کرد عبارتند از:

نکته اول شناخت این دو ترکیب و دو عنوان است: عنوان «التكنولوجيا الحيوية» و ترکیب ها و واژگان کلیدی دیگری است که در فهم این قسم از فقه نقش اساسی دارند. و نیز شناخت ترکیب و عنوان "الحرب البيولوجية" است. در کنار توضیح این دو عنوان، به ماهیت هر یک از اینها و به بیان عرصه هایی که این دو عنوان در آنها به کار می روند، به تعبیری قلمرو این دو عنوان و احیاناً انواع و اقسام آنها نیز می پردازیم. امر دومی که (بمثابة دومین نکته مقدماتی) توضیح خواهیم داد، اهمیت زیست فناوری و عرصه های آن است، و در ذیل بیان اهمیت اصل التكنولوجيا الحيوية و زیست فناوری، به بیان اهمیت فقه زیست فناوری نیز خواهیم پرداخت.

اهمیت منطق تولید مساله و ساختار بندی در فقه

و امر سومی که (بمثابة سومین نکته مقدماتی) توضیح خواهیم داد روش ما در دست یابی به فروع فقهی و ساماندهی مباحث این قسم از فقه است. این حوزه پیش از این مورد بحث نبوده تا کسانی از سلف، مسائل آن را بیان کرده باشند و ما هم ذیل بیان آن بزرگان اگر نظری داریم عرض کنیم. دلیل عمده و مهم اینکه مثلاً در دروس خارج، عروه سید یزدی (قدّه) را مبنا قرار می دهند این است که مرحوم سید، تقریباً در هر بابی فروع را استقرا و استقصاء کرده و اکنون مشخص است چه مسایلی در هر باب مطرح است. و فقیه نظر خود را در خصوص آن مسایل طرح و ارایه می کند. یکی از علل اصلی اینکه فقهای ما بیشتر مایلند به شرح نگاری و تعلیقه زنی ذیل آثار سلف پردازند تا متن نگاری جدید و مستقل، همین جهت است. کتابی مانند شرایع که شرح و تعلیقه فراوانی دارد، این است که مرحوم محقق حلی در شرایع به یک طراحی ساختار منسجم و استقصای فروع و مسائل فوق العاده ارزشمند دست زده که فقهای پس

از خود را از صرف وقت در این زمینه ها بی نیاز کرده است. در نتیجه فقها سراغ فروعی که محقق مطرح کرده و رای ایشان و ارا دیگری که ذیل رای ایشان مطرح شده می روند و آنها را مورد بررسی قرار میدهند، سپس از میان آنها را یکی را انتخاب می کنند (رای مختار) یا رای جدیدی را ابداع می کنند (رای مخترع و مقترح). اما در بابی که هنوز پیشینه معرفتی و علمی ندارد و کسی راجع به آن وارد بحث راجع به آن نشده، تبعاً تولید فروع طبعاً کار بسیار دشواری است. ما باید ما یک منطقی را پیدا کنیم بیابیم و بر اساس آن، این منطق فروع اون را، آن باب را تولید کنیم. در این جهت، ما امر سوم را بحث خواهیم کرد تحت عنوان "الامر الثالث: منهجیه تنسيق بحوث فقه التكنولوجيا الحيوية و الحرب البيولوجية" بحث خواهیم کرد. ما در واقع آن باید منهج و منطق تولید و صورت بندی مباحث فقه زیست فناوری و جنگ بیولوژیک را باید توضیح بدهیم که چگونه ما بناست به گستره مسایل قابل طرح و در ذیل این عنوان دست پیدا کنیم. این امور را به عنوان امور مقدماتی باید لاجرم و لامحاله بحث کنیم. لهذا من بنابر این از فضلا و دوستانی که در این جلسه بحثی مجازی حضور مجازی دارند توصیه تقاضا می کنم یک مقداری حوصله بفرمایند که تا بتوانیم این مقدمات را عرض کنیم که و زمینه برای ورود در مباحث اصلی یعنی فروع فقهیه این عنوان فراهم شود.

نکته اول: شناخت ماهیت زیست فناوری، ابعاد و اقسام آن

اما نکته اول: "الامر الأول: التعرف على العنوان و التراكيب المفتاحية للمبحث". تکنولوژی، تکنولوژی حیوی "التكنولوجيا الحيوية" در واقع عنوان شایع تری است که ما انتخاب کردیم برای بحث راجع به این مسئله مهم انتخاب کرده ایم. ولی این ترکیب، معادل ها و برابرها های دیگری هم این ترکیب در زبان عربی و در زبان های دیگر دارد. در واقع، گاه از "التكنولوجيا الحيوية" به "الهندسة الوراثية" و "التقانة الحيوية" یا «التقنية الحيوية» تعبیر میکنند. واژه "تکنولوجی" را در زبان عربی تغییر دادند و "التقانة" یا التقنيه را ۱۸:۳۰ ساخته اند.. یعنی لفظ انگلیسی تکنولوژی را، تعریب کرده اند و "التقنيه" یا التقانة تلفظ می کنند. گاه به از همین عنوان به "بیوتکنولوجی" و گاه "بایوتکنولوجی" نیز تعبیر می شود. که البته این کلمه دوم به اصطلاح و لفظ فرانسوی نزدیکتر است. این کلمه یا به تکنولوژی یا بایو ۱۹:۱۹ و گاهی گویی ترخیم می کنند می گویند: "بیوتک" biotech در فارسی هم گاهی اهل فن گاهی از این واژه استفاده می کنند. در انگلیسی هم این تعبیر بیوتکنولوژی Biotechnology رایج هست است. و در فارسی هم فرهنگستان زبان و ادب فارسی برای این عنوان، واژه زیبای "زیست فناوری" را جعل کرده است.

اینها واژه های معادل و مترادفی است که برای عنوان بحث ما یعنی "التکنولوجیه الحیویه" شایع است و به کار می رود.

تعریف سنتی زیست فناوری

زیست فناوری (یا همان التکنولوجیه الحیویه) یک تعریف محدود، و میتوانیم بگوییم سنتی و قدیمی دارد که در آن به یک قلمرو محدودی اشاره می کند. یعنی اون کاربرد قدیمی تر و مقدم تری که این واژه داشته یک دایره محدودی را شامل می شده است. چون زیست فناوری چنان که به اجمال اشاره کردیم، یک پیشینه تاریخی طولانی دارد. چون درحقیقت هرگونه مهندسی عناصر زیستی را با به زیست فناوری می توانیم تعبیر کنیم. لهذا بنابراین، صورتهای قدیمی تر زیست فناوری که به هزاران سال پیشتر بین بشر باز می گردد و صورتهای ساده و اولیه آن در بین بشر رایج بوده است. مثلاً بشر در تولید بعضی از مثلاً نوع غذاهایی چون پنیر یا ماست که تولید می کرده بشر مثل پنیر مثل ماست، اینها در حقیقت از نوعی زیست فناوری استفاده می کرده است. اون ماده ای که در مخمرهایی که درواقع برای مثلاً تهیه مثلاً خمیر نان، یا پنیر، یا ماست، ترشیدجات و امثال اینجور اینها به کار می رفته، درحوزه تولید ترشی ها و تولید ترشیدجات در حقیقت بشر از نوعی زیست فناوری ساده استفاده می کرده است. این عمل و فناوری در واقع یک پیشینه تاریخی چند هزار ساله دارد. این عمل و این در واقع فناوری ولی خب در عصر ما این فناوری در مراحل مختلف تحولات بسیاری را تجربه کرده است. در یک مرحله متاخر و ماقبل اخیر، عمدتاً زیست فناوری اطلاق می شده به اون فعالیت هایی که در اون ان از طریق دست کاری و ترکیب ژنها و عناصر زیستی، به تکثیر و تغییر موجودات زنده اقدام می شده اطلاق می شده است. موجودات زنده هم که داریم عرض می کنیم شامل هم انسان، هم حیوان هم و نبات می شود. یعنی حیات نباتی و قلمرو گسترده ای در حوزه زراعت، اصلاح، تعدیل و احیانا ارتقا نباتات هم مشمول زیست فناوری است. درواقع، تکثیر درواقع فناورانه موجودات و کائنات زنده، احیانا استنساخ احیانا حیوان و نبات، برگرفتن یک سلول در یک فرایند علمی، اون را بارآوردن ان و از اون ساخت موجود مشابه از ان که را ساختن اصطلاحاً به آن استنساخ می گویند استنساخ این را در زیست فناوری اراده می کنند کردند. احیانا بعضی از بیماری هایی را که با اعمال فرایند زیست فناوری بهبود می بخشیدند این را جزو عناصر زیست فناوری و "التکنولوجیه الحیویه" می دانستند. و زیست فناوری عمدتاً به این نوع امور اطلاق می شده است. به این نوع امور، برای دفع، رفع و علاج امراضی که احیانا در انسان، احیانا یا در حیوان، و یا در نبات یا در محیط زیست پیدا می شد برای

دفع و رفع این امراض اون فرایندی را که اعمال می کردند اون و ان را زیست فناوری تعبیر می کردند. یامثلاً به تعبیر عربی ان تغنیات "تَقْنِیَّات شِیْفَرَةُ الْوَرَاثَةِ" ۲۴:۱۳ همینی همان که بیشتر ما امروز در زبان رایج از آن به دی ان ای (DNA) تعبیر می کنیم و در عربی به آن ۲۴:۲۹ "تَقْنِیَّات شِیْفَرَةُ الْوَرَاثَةِ" تعبیر می کنند یا گاهی از آن به "الماده الوراثیه" یا "الرمز الجینی" یا کد ژنتیکی هر موجود زنده از جمله انسان تعبیر می شود. اینکه در شناسایی مثلاً فرض کنید افراد می گویند که دی ان ای او را آزمایش کنید، بررسی کنید کنیم، یعنی کد ژنتیکی او را بشناسیم و رمز ژنی او را کشف کنیم. و فرض کنید بینیم که مثلاً فرض کنید که این دستی که قطع شده مال این بدن است. و این جسم مال فلان شخص است این هم بخشی از درواقع زیست فناوری و التکنولوجیه الحیویه در دوره متأخر قلمداد می شده است. در نتیجه تعریف را بر اساس این موضوعات ارائه می کردند. بر اساس این موضوعات ارائه می کردند ولی اما الان در زمان حاضر، چون قلمرو این حوزه معرفتی و علمی و عملی بسیار بسیار وسیع شده، دیگر به موضوعات خصوصاً، اشاره نمی شود به موضوعات محدود اشاره نمی شود. چرا که موضوعات محدود چون قلمرو عرصه های کاربرد زیست فناوری بسیار بسیار گسترده تر از آن شده است که بتوان عرصه های آن را براساس این مسایل، به تعبیری عرصه ها، اون را تعریف کرد.

تعریف جدید زیست فناوری

من بنده با مراجعه به مقالاتی که اهل فن کما بیش در این زمینه اهل فن نوشته اند این تعریفی را تنظیم کرده ام. که عرض می کنم، عبارت آن را عرض می کردم کرده و توضیح میدهم خواهم داد: «کل التطبيقات التكنولوجية التي تستخدم الكائنات الحية او مشتقاتها لإنتاج و تعديل في مختلف مجالات الحياة لأغراض صحية و طبيّة او صيدلانية و دوائية او زراعية ۲۶:۵۱ و غذائية، او بيئية و أمنیّة، او عسکریّة و دفاعیّة، و ما شاکل»

در واقع زیست فناوری عبارت است از «هر گونه عملیات و فرایندی که فرایند فناورانه ای که سعی می کند موجودات زنده و موجودات متعلق و مشتق به عناصر عناصر زنده، مشتقات عناصر زنده را برای تولید یا اصلاح و تعدیل و ارتقاء در عرصه های مختلف حیات و در زمینه های مختلف انجام بشود دهد». در عرصه های مختلف حیات و در زمینه های مختلف که بعداً

ماهیت و قلمرو زیست فناوری

عرصه های مختلفی که زیست فناوری در آنجا به کار می رود و اون ان می شود بسترهای بحث های فقهی می شود (و ابواب فقه زیست فناوری را تشکیل می دهد). یعنی ما باید احکام اون ان عرصه ها و کاربرد زیست فناوری در این عرصه ها آنها را مشخص کنیم. و بیان کنیم در مختلف مجالات حیات با اهداف گوناگون، گاه با هدف بهداشتی و درمانی گاه با هدف تولید دارو، گاه با هدف اصلاح زراعت و گیاهان و درختان، گاهی با هدف اصلاح، و ارتقا یا تولید نوعی غذا یا با هدف اصلاح و حفاظت محیط زیست، یا با هدف امنیتی یا با اهداف نظامی و دفاعی این فرایند انجام شود. این درواقع، می شود تعریف جامع و وسیع زیست فناوری "کل التطبيقات التكنولوجية التي تستخدم الكائنات الحية او مشتقاتها لإنتاج و تعديل في مختلف مجالات الحيات لأغراض صحية و طيبة، او صيدلانية و دوائية، او زراعية ٢٨:٥١ و غذائية، او بيئية و أمنية، او عسكرية و دفاعية و ما شاكل " مجموعه اعمال و کاربرست این فرایند، فرایند زیست فناورانه البته در همه عرصه ها و زمینه ها و در همه مراحل فرایند کاربرد، از جنس زیست شناسی است. از جنس به اصطلاح مطالعه ژن و مواجهه با ژنها ولیکن به شیوه مهندسی است. ولیکن به شیوه مهندسی. لهذا این حوزه معرفتی و، این قلمرو، در واقع دو آبشخور دارد. یک آبشخوری زیست شناسانه و یک آبشخوری مهندسی. دارد به همین جهت است که دومین تعبیری که بعد از شایع ترین تعبیر (التكنولوجيا الحيوية) از این عنوان می شود بعد از شایع ترین تعبیر بعد از این تعبیر اول التكنولوجيا الحيوية تعبیر (الهندسة الوراثية) در زبان عربی است. در عربی. در واقع کلمه هندسه، کلمه هندسه ریشه فارسی دارد که همان "(اندازه)" فارسی است. که عرب ها آن را معرب کرده اند و از آن، واژه "هندسه" را ساخته اند و از آن هم مشتقات دیگری چون کلمه "مهندس" را به وجود آوردند آورده است. و کلمه مهندس را از اون پدید آوردند (اندازه) است ولی تهندس و هندسه در واقع "هندسه پذیری" یا "هندسه دادن"، ایجاد هندسه در حوزه وراثت و عناصر زیستی هر موجود است. در نتیجه ترکیب "الهندسة الوراثية" ترکیب به لحاظ شیوع، دومین ترکیبی است که در این زمینه به کار می رود. بعد هم سایر ترکیب هایی که به آنها اشاره شد.

تقسیمات زیست فن آوری

در مجموع این حوزه علمی به اقسامی تقسیم شده است. به اشکال مختلف می شود این حوزه معرفتی را تقسیم کرد می شود به صورت کلی تا حدی این تقسیم را انجام داد که شایع است.

ما بیشتر از اینکه فصول لازم را برای دسته بندی فروع فقهيه بدست آوريم و مشخص كنيم يك دسته بندي تفصيلي تري را عرض خواهيم كرد. تقسيم شايعي كه بين اهل فن رايج هست را عرض كنم. مجموعا زيست فناوري را و التكنولوجيه الحيويه را به چهار بخش كلي تقسيم کرده اند. و به اعتبار هر يك از اين حوزه ها و رنگ هر يك از آنها، اسم هر بخش و هر حوزه را را و هر حوزه را به رنگ آن حوزه نام گذاري کرده اند.

مثلا يك حوزه حوزه "التكنولوجيه الحيويه الحمراء". است (الحمراء مؤنث الأحمر به معنی سرخ و قرمز رنگ) زيست فناوري اصطلاح سرخ. و قرمز اين عنوان را به زيست فناوري هايي را كه در حوزه طب صورت مي بندد اطلاق مي كنند. آنجايي كه اطبا با مهندسي وراثي و ژني سعي مي كنند به معالجه امراض پردازند پرداخته و يا داروهايي را توليد كنند. ببخشيد اينترنت قطع شد از نو عرض كرديم. عرض كرديم كه زيست فناوري را به اشكال مختلف مي توان دسته بندي و طبقه بندي كرد ما خودمان بيشتر از اينكه فصول لازم را براي دسته بندي فروع فقهيه بدست بياوريم و مشخص بكنيم يك دسته بندي تفصيلي تري را عرض خواهيم كرد ولي تقسيم شايعي كه بين اهل فن رايج هست را عرض كنم و آن اين است كه مجموعه مباحث زيست فناوري را به چهار گروه و چهار بخش تقسيم مي كنند بر اساس اينكه اين فرايند زيست فناورانه اعمال زيست فناورانه در چه حوزه و قلمروبي به كار مي رود و با توجه به خصوصيت در واقع لوني آن قلمرو بر اساس رنگ ها عنوان گذاري شده اقسام زيست فناوري سرخ التكنولوجيه الحيويه الحمراء، يك قسمت است اين را اطلاق مي كنند به آن دسته فعاليت هاي زيست فناورانه اي كه مربوط مي شود به امور طبي، امور بهداشتي و درماني و توليدي دارو و درمان امراض. اين به اين اعتبار اين است كه در معالجات با خون، عنصر خون سرو كار بيشترى هست. ظاهرا به اعتبار اين جهت عنوان اين قسمت را عنوانش را گذاشته اند زيست فناوري سرخ/قرمز يا التكنولوجيه الحيويه الحمراء. گذاشته اند.

قسم دوم تحت با عنوان "التكنولوجيا الحيويه الحمراء الخضراء" تعبير مي شود (الخضراء مؤنث الأخضر به معنی سبزرنگ). "زيست فناوري سبز" كه مربوط مي شود به حوزه زراعت و اصلاح نباتات و اشجار است. و در ذيل اون آن به مسائل مربوط به اصلاحات غذايي، و توسعه و تكثير غذا پرداخته مي شود.. در واقع زيست فرايندهاي طي شده در حوزه زراعت، و نباتات، و اشجار، و احيانا سموم و احيانا كودها و نيز توليد غذا. اين قسمت را كه امروز دامنه گسترده اي هم امروز دارد به زيست فناوري سبز تعبير مي كنند. التكنولوجيه الحيويه الحمراء اين قسم دوم است.

از قسم سوم را از آن به "التكنولوجيا الحيوية البيضاء" تعبیر می شود (البیضاء مؤنث الأبیض به معنی سپید رنگ). زیست فناوری سفید این عنوان زیست فناوری سفید را به اون حوزه ای اطلاق می کنند که به مسائل صنعتی اطلاق مربوط می شود. آن به اون دسته از فعالیت های زیست فناوریانه ای که در قلمرو صنعت به کار می رود. فرض کنید در مسائل مربوط به مثلاً فرض کنید درمان پوست. در حوزه موادی که در آن ها تغییراتیها ایجاد می شود ولی با کاربرد در واقع فرایند زیست فناوریانه، و مهندسی ژن ها و عناصر زیستی. این هم قسم سوم.

قسم چهارم تحت با عنوان "التكنولوجيا الحيوية الزرقاء" (الزرقاء مؤنث الأزرق به معنی نیلگون و رنگ آبی) در واقع اون زیست فناوری در فارسی زیست فن اوری آبی، ظاهراً آبی تعبیر می شود رنگ آبی که مربوط تعبیر می شود به اون ان دسته فرایندهای زیست فناوریانه ای که در خصوص دریاها انجام می شودهست، اون تکنولوژی ها و فنی که برای بیولوژی دریایی و عملیات دریایی و موجودات دریایی اعمال می شود اختصاص دارد. که خب باز اونانین قسم هم قلمرو بسیار گسترده ای را تشکیل می دهد. این اجمالا اجمالی بود از تبیین عنوان "التكنولوجيا الحيوية" و اشاره به اقسام چهار گانه شایع آن.

تعریف جنگ بیولوژیک

در مورد عنوان "الحرب البيولوجية" توضیحات بیشتری می توان داد. من اما ما اینجا اجمالا اشاره می کنم و می گذریم و زمانی که به مباحث خاص فقهی آن رسیدیم تبیین بیش تری ارائه خواهیم کرد. در واقع الحرب البيولوجية (جنگ بیولوژیک) عبارت است از: «هرگونه دستکاری (ترکیب و تربیتی) که در عناصر زیستی انجام می پذیرد و موجودات زنده ای تولید می شودشده، و توسعه پیدا می کند و، با هدفگیری به سوی دشمن، برای ضربه زدن به او مورد استفاده قرار می گیرد». از این حوزه به "الحرب البيولوجية" یا مرادف های آن "یا الحرب الجرثومية" یا "الحرب الميكروبية" تعبیر می شود که در فارسی هم "جنگ بیولوژیک" یا "جنگ میکروبی" این واژه های به عنوان معادل ان به کار می رود. این در واقع می توان گفت که یکی از شیوه های پیشرفته و جدید-و بلکه حسب تلقی بسیاری، تنها شیوه و نحوه جنگی پیشرفته است که بشر به آن دست یافته است. این پیشرفته ترین شیوه جنگ آوری است. و سلاح هایی که با طی فرایند های زیست فناوریانه تولید می شود، امروز پیشرفته ترین سلاح ها قلمداد می شد. هر چند که این ظرفیت و این امکان دهشتناک و بشرسوز در اختیار دولتهای مدعی حقوق بشر و قدرتهای مستکبر و ضد بشری این عصر ماست ما است.

فناوری‌ها و جنگ‌افزارهای پیشرفته معاصر

به هر حال در روزگار ما فناوری نظامی و صنایع نظامی و دفاعی پیشرفت‌های بسیاری کرده است. از سلاح‌های موشکی، "الصاروخیه"، در واقع آلات حربیه، صاروخیه یا هسته‌ای "النویه"، یا سلاح‌های شیمیایی "الکیمیاییه"، یا سلاح‌های بیولوژیک و "البیولوجیه"؛ اینها در واقع سلاح‌های مدرن و پیشرفته‌ای است که متأسفانه به دست بشر افتاده و غالباً به دست کسانی و قدرت‌ها و نظام‌هایی که رفتار ضد بشری در حیات بشر معاصر ایفا می‌کنند افتاده است. الان تصور عمومی این است که پیشرفته‌ترین سلاح‌ها، سلاح‌های بیولوژیک است که اینو البته که تاکنون تعبیر درست و تلقی صحیحی بوده، اما جدیداً وضع طور دیگری شده است.

«جنگ شناختی»؛ جدیدترین شیوه جنگ‌آوری

ولی اخیراً بشر، رفته سراغ سلاح جدیدتری که اون دارد که الان به مثابه آخرین و واپسین و جدیدترین سلاح و کاربرد آن به عنوان پیشرفته‌ترین شیوه جنگ‌آوری و جنگ قلمداد می‌شود. آن هم و اون جنگ بر اساس علوم شناختی و با تکیه بر رسانه است. امروز از شیوه تصرف در ذهن انسان و تصورات او، انسان را مدیریت می‌کنند و دشمن را مدیریت می‌کنند و به دشمن و ضربه می‌زنند.

الان این قضیه اشاعه کرونا و بیماری کووید نوزده ۱۹ حسب نظر بعضی کارشناسان و به استناد پاره‌ای قرائن - که کم هم نیستند - لاقلاً به عنوان یکی از قرائت‌هایی که در تحلیل واقعیات این پدیده مطرح است، از نوع جنگ بیولوژیک تلقی شده است. در لاقلاً به عنوان یکی از قرائت‌هایی که از تحلیل واقعیات این پدیده مطرح هست در واقع این است و در عین حال یکی از مسائلی هم که جدیداً پیش آمده و امروز آن را بشر ستمگر و قدرتهای غالب، کانون‌های جهانی قدرت و ثروت، به کار می‌برند و مورد توجه قرار می‌گیرد جنگ مبتنی بر تصرف بر در ذهن و تصورات حریف و خصم است که بر اساس علوم شناختی به وجود می‌آید. و برای همین این قضیه باز به عنوان دست کم یک قرائت از حادثه سقوط هواپیمای اوکراینی، می‌توان آن را مثال زد (تصرف در وهم اوپراتور که هواپیما را موشک کروز تصور کند). که یک تحلیل هم بر اساس قرائتی که این تحلیل را تایید می‌کند این را نوعی جنگ بر اساس علوم شناختی توسط آمریکایی‌ها علیه ایران بر اساس علوم شناختی می‌توان تفسیر کرد. و در نتیجه می‌توان گفت که هر چند تا کنون که جنگ بیولوژیک که یک پیشرفته‌ترین شیوه جنگ‌آوری و نظامی‌گری

پیشرفته و پیشرفته ترین شیوه ها قلمداد می شد. هنوز اما یک شیوه جدیدتری اکنون در شرف هم دارهدارد بروز و ظهور است تحت عنوان «جنگ شناختی» یعنی جنگ آوری بر اساس داده های علوم شناختی.

پس بنابراین عنوان جنگ بیولوژیک، الحرب البيولوجيه هم، یا به تعبیر دیگر الحرب الجرثوميه، عبارت است از: «جنگی که بر اساس استفاده از میکروب میکروب ها و مولکول های دستکاری شده و سلاحهای حاصل از ترکیب و ترتیب جابجایی عناصر زیستی، صورت می بندد».

اهمیت و گستره زیست فناوری و فقه آن

بحث دیگری که به اجمال الآن مطرح کنیم و در جلسه بعد تفصیل آن را بیان خواهیم کرد « اهمیت و گستره زیست فناوری و فقه آن» است. چون مطلب « عرصه ها و ساحات زیست فناوری » از سویی ساختار بندی فروع فقهی را که بناست مورد بحث قرار دهیم تشکیل خواهد داد، و از دیگر سو اهمیت آن را آشکار خواهد ساخت، باید آن را به تفصیل بیان کنیم.

چرا که این مبحث که عرض می کنیم یعنی "مجالات التكنولوجيا الحيوية" زیست فناوری در و میدان های راهبردی کاربری زیست فناوری و نیز مسائل و مطالبی که راجع به بخش های مختلف آن به صورت مثبت و منفی، مخالفین و موافقین مطرح کرده اند، اهمیت اصل زیست فناوری و هم اهمیت فقه زیست فناوری (فقه التكنولوجيا الحيوية) را اهمیت آن را نشان می هد، زیرا زیست فناوری موضوع فقه زیست فناوری است، وقتی موضوع پراهمیت باشد حکم هم پراهمیت خواهد شد، همانطوری که در علوم می که مثلا مثل چون حکمت و الاهیات که موضوع آن اشرف موضوعات است، می گویند اون ان علم آن هم که بیان کننده احکام آن علوم موضوع است، اشرف آن علوم است. وقتی موضوعی از اهمیت خاص برخوردار است یا اهم موضوعات است، آنچه که عهده دار بیان احکام اون ان موضوع هست است اون هم اهمیت خاصی پیدا می کند. در واقع کسب اهمیت می کند از موضوع خودش. لهذا وقتی اهمیت التكنولوجيا الحيوية و زیست فناوری را و شاخه ها و عرصه های آن را توضیح دهیم، هم اهمیت پرداختن به فقه زیست فناوری و هم عرصه ها، و شاخه ها و ابواب ذیل این بخش از فقه مشخص می شود. از این جهت من اشاره نمی کنم ولی چون اهمیت بیشتری دارد فقط فهرست آن را می گویم چون وقت ما رو به اتمام است، جلسه بعد گرچه نمی خواهیم به تفصیل وارد شویم لا محال و ناچار باید آن ها را ارائه کنیم تا عرصه بحث و میدان بحث، بستر مباحثی که طرح خواهیم کرد مشخص شود.

اهمیت زیست فناوری

زیست فناوری و تکنولوژی حیویه از ابعاد مختلف و در عرصه گوناگون از اهمیت فوق العاده برخوردار است. به لحاظ علمی مباحث علمی فراوانی را ایجاد کرده و تولید کره کرده، لهذا این حوزه علمی و عملی در دانش و داش پژوهی از اهمیت خاصی برخوردار است. اجازه دهید من تنها فهرستی اجازه بدهید عرض بکنم. تبیین و توضیح را چون وقت سپری شده تبیین و توضیح را آخر سر در واقع نسبت فقه را به این موضوعات بیانش را به جلسه بعد موکول کنیم. من تا اینجا شانزده، هفده حوزه را که در واقع درگیر با مسئله زیست فناوری است فهرست کرده ام. م به نحوی یک تقسیم جدیدی است. ما می خواهیم در کنار اون تقسیم مشهوری که توضیح دادیم به چهار بخش، زیست فناوری را به چهار قسم تقسیم کردیمشده، ما براساس این موضوعات فکر می کنیم اگر تفصیل پیدا کند حوزه ها و اقسام و زیست فناوری به این ده، هفده قسم و حوزه تقسیم می شود.

حوزه ها و قلمروهای مسائل زیست فناوری

حوزه علم؛ نفس دانش زیست فناوری احکامی دارد. خب حوزه های معرفتی و عقیدتی. چرا که ادعا می شود زیست فناوری در عقاید تاثیر دارد و می توان با مهندسی ژنتیک در بر عقاید افراد تاثیر گذاشت. در حوزه کلام، توضیح نمی دهم در حوزه اخلاق، در حوزه قضا، در حوزه مسایل اجتماعی، در حوزه مسائل بهداشتی و درمانی، در حوزه مسائل زراعی، در حوزه تولید دارو دارویی در حوزه، تولید غذا، در قلمرو محیط زیست، در قلمرو صنعت، در قلمرو اقتصاد، در حوزه امنیت، در قلمرو نظامیگری و آخر سر هم در زمینه فقه معطوف به این قلمروهاست. این شانزده شانزده محور و موضوع و ساحت و حوزه با مسئله زیست فناوری درگیر است. اما کیفیت درگیر شدن این حوزه ها و این ساحت و عرصه ها با مباحث فقهی نیاز به توضیح دارد که براساس آن بتوانیم ابواب فقهی را که ذیل فقه مهندسی ژنتیک قابل طرح و بحث هست است را مشخص کنیم.

ان شالله ما در جلسه بعد، این بخش را به تفصیل بازگو خواهیم کرد و پس از آن امر سوم را که عرض کردیم یعنی منهج تولید فروع، فروع ذیل همین ساحت، همین بخش ها، تولید فروع فقهیه ای که از ما پاسخ فقهی می طلبد بیان می کنیم منهج و منطق تولید و تنسيق فروع فقهی مربوط به این عرصه های پانزده، شانزده گانه ای که عرض شد. آن را به جلسه بعد موکول می کنیم و ان شالله جلسه بعد که چهارشنبه صبح

خواهد بود بتوانیم این دو بخش را به پایان ببریم و از هفته آینده مختصری به مبانی نظری و قواعد اصولیه و قواعد فقهیه مرتبط به این قلمرو بحثی و فقهی خواهیم پرداخت و بعد از آن وارد فروع فقهیه خواهیم شد. انشاالله

و صل الله على محمد و آله الطيبين الطاهرين.